

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ, КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ТА ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ЗМІЦНЕННЯ

У статті досліджено роль фінансової складової в системі економічної безпеки держави. Розглянуто наукові підходи до визначення сутності фінансової безпеки. Проаналізовано основні фактори, які становлять загрозу стабільності та стійкості фінансової системи. Наведено показники оцінки рівня фінансової безпеки країни та охарактеризовано систему її забезпечення, а також її складові.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, механізм забезпечення фінансової безпеки, загрози фінансовій безпеці держави, індикатори стану фінансової безпеки.

Сучасні економічні реалії переконливо свідчать, що перспективи, темпи та загальний вектор напрямку соціально-економічного прогресу національних господарств значною мірою залежить від стану сформованості економічної безпеки держави, у системі якої важливу роль відіграє фінансова складова [2, с. 9].

Через швидку зміну ринкової кон'юнктури на світових фінансових ринках та взаємопов'язану систему економічних відносин у структурі світового господарства стан вітчизняного фінансового сектору дедалі складніше контролювати з розрахунку внутрішніх джерел впливу [12, с. 149].

Так світова фінансово-економічна криза першого десятиліття XXI ст., котра охопила своїм впливом усі аспекти економічного життя суспільства більшості країн та в умовах якої спостерігалися наростання проблем вітчизняних комерційних банків з ліквідністю, затяжне падіння фондового ринку, скорочення доходів експортерів, ускладнення доступу українських позичальників до зовнішніх фінансових ринків, девальвація національної валюти, зниження реальних доходів населення тощо, свідчить про посилення впливу в умовах глобалізації зовнішніх загроз на фінансову безпеку України, слабкість механізму її забезпечення та про необхідність підвищення рівня захищеності фінансової системи держави. І в сучасних умовах зростання дефіциту Державного бюджету України, зовнішньої заборгованості, негативних тенденцій у динаміці платіжного балансу й золотовалютних резервів проблема фінансової безпеки в Україні не втрачає своєї актуальності.

Розробка ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки держави неможлива без наукового осмислення її економічної сутності, дослідження й розробки методів оцінки та перегляду теоретичних підходів, до забезпечення стабільності й стійкості фінансової системи держави.

Проблеми фінансової безпеки держави досить активно розроблялись у наукових працях О. Барановського, І. Бінька, О. Василика, Є. Ведути, М. Єрмошенка, Н. Кравчук, В. Мунтіяна, Г. Пастернак-Таранушенка, А. Сухорукова, В. Шлемка та ін. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, присвячених цій тематиці, сучасна парадигма економічної думки

характеризується відсутністю єдиної системи загальнотеоретичних підходів до фундаментального розкриття глибинної сутності дефініції «фінансова безпека». Недостатньо висвітленими є і питання, які стосуються алгоритму діагностики та регулювання стану фінансової безпеки держави.

Генезис безпеки бере свій початок у біологічній природі людини¹, а надалі і у формуванні державності та становленні національних інтересів².

Починаючи з 80-х років XX століття у зв'язку з необхідністю захисту національних інтересів у всіх сферах життєдіяльності, що сприяє збереженню суверенітету держави, соціально-політичної стабільності суспільства та підвищенню життєвого рівня населення, зарубіжними та вітчизняними науковцями активно розроблялася проблема національної безпеки³.

Процес систематизації та концептуалізації економічної безпеки як складової національної безпеки держави розпочався порівняно недавно⁴, оскільки до 90-х років XX століття світова спільнота стверджувала, що ця проблема є актуальною лише для держав, створених

¹ Згідно із словником Робера, термін «безпека» набув поширення у 1190 році у Західній Європі, в основу якого було закладено спокійний стан духу людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки.

² У XVII – XVIII ст. термін «безпека» отримує нове наповнення та у суспільних науках трактується як «... стан, ситуація спокою, яка з'являється в результаті відсутності реальної небезпеки, а також матеріальні, економічні, політичні умови, відповідні органи та організації, що сприяють утворенню такої ситуації» [13, с. 15].

³ Введення в науковий обіг терміну «національна безпека» приписують 26-му президенту США Т. Рузвельту, який на початку XX ст. визначив її як сукупність умов, що надійно забезпечують національний суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства [13, с. 15].

⁴ Термін «економічна безпека» був уведений в науковий обіг науковцями США та Великої Британії, і зокрема Д. Олвеєм, Дж. Р. Голденом та Р. Келлі, які у 1984 році опублікували працю «Економічна безпека держави». Головним завданням забезпечення економічної безпеки держави, на відміну від представників східної економічної науки, які заклали в її основу формування сприятливих умов для стійкого імпорту сировини за якомога нижчими цінами та зміцнення національної валюти, західні вчені визначали збереження і зміцнення позицій країни у світовій господарській системі.

унаслідок розпаду «соціалістичного табору», проте фінансові кризи, які відбувались у 1998 році і досі виникають у різних країнах світу, довели хибність такого уявлення.

На пострадянському просторі і в Україні зокрема 90-ті роки ХХ століття були ознаменовані вибухом інтересу науковців, політичних та суспільних діячів до проблеми економічної безпеки. У практичному плані було досягнуто певних успіхів: поняття економічної безпеки ввійшло до нормативної лексики законодавчих документів і зайняло чітку позицію в політичних дискусіях з економічних питань. Зокрема в Конституції України, прийнятій на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, чітко зазначено, що «поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [6].

Економічна безпека – це елемент цілісної системи нації і держави, яку характеризує стан економічної системи, якому притаманна стійкість до дії екзогенних й ендогенних викликів і загроз та при якому забезпечується захист національно-державних інтересів у сфері економіки.

Слід зазначити, що основним завданням державної політики, спрямованої на забезпечення економічної безпеки держави, є впровадження системи заходів, спрямованих на забезпечення соціально-економічних інтересів суспільства та досягнення стабільності національної економіки, і особливо стійкості її фінансової складової, що зумовлено насамперед посиленням у ХХІ столітті інтеграції та консолідації фінансових ринків і формуванням глобальної фінансової системи.

Тому базовою складовою в ієрархії економічної безпеки держави є, без сумніву, фінансова безпека.

Ще у 1997 році голова КНР Цзян Цземін підкреслив, що економічна безпека країни не може бути забезпечена без фінансової безпеки [1, с. 21].

У цьому контексті доволі красномовними є слова доктора економічних наук М. Єрмошенка, який констатує: «... фінансова безпека є ґрунтовною складовою економічної безпеки держави. На фінансах базується будь-яка економіка, фінанси – кров економічної системи держави». Як продовження цієї думки, він зазначає: «... підтримка фінансової безпеки держави є найактуальнішою. Вона зачіпає не лише державу загалом, а й усі галузі національного господарства, приватних підприємців, усі прошарки населення, суспільство» [3, с. 68].

Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її фінансової незалежності та суверенітету. Фінансова безпека є досить новою як для науки, так і для практики та не отримала належного всеосяжного осмислення. Вона належить до категорії тих, які, з одного боку, усім зрозумілі, а з іншого, - важкі для визначення у достатньо вичерпній формі.

Вітчизняні науковці В. Шлемко та І. Бінько під фінансовою безпекою розуміють такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [14, с. 44]. Займаючись

вивченням проблем забезпечення економічної безпеки держави, зокрема фінансової, як її складової, вчені акцентують увагу на внутрішніх викликах та загрозах, які виступають одними із ключових факторів, що зумовлюють дестабілізацію фінансової системи країни.

М. Єрмошенко при розкритті сутності фінансової безпеки також дотримується думки, що безпечним слід вважати такий «... стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [3, с. 63].

Деяка інша точка зору щодо трактування дефініції «фінансова безпека» фігурує у Концепції економічної безпеки України: «Фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань» [7, с. 122].

Проблему фінансової безпеки в українській економічній науці порушував і О. Барановський, який зазначав, що під фінансовою безпекою слід розуміти «... рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, підприємства, регіону, держави, суспільства, міждержавних утворень фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань» [1, с. 14].

Окрім того, звертаючись до проблеми фінансової безпеки та вивчаючи її сутнісно-теоретичні основи, вчений констатує, що «... фінансову безпеку держави визначає фінансова незалежність». При цьому, як зазначає О. І. Барановський, великого значення набуває розмір зовнішньої допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку, тобто мова йде про оптимальне співвідношення між розмірами імпортного та експортного капіталу, підтримання національного платіжного балансу у позитивному стані [1].

Із посиленням тінізації економічних процесів у науковій літературі часто зустрічається трактування фінансової безпеки як створення таких умов функціонування фінансової системи, при яких, по-перше, фактично усунена можливість спрямувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами.

Особливої уваги заслуговує своєрідний підхід С. Гордієнка та Г. Калача, які вважають доцільним визначення поняття «фінансова безпека» через категорію відносин. Так Г. Калач констатує, що «... фінансова безпека держави – це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин щодо забезпечення оптимального стану фінансової системи держави та захисту її національних інтересів в умовах функціонування глобальної фінансової системи» [5].

Таким чином, з позицій багатостороннього підходу, фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї

зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та

стале економічне зростання.

Підсумовуючи вищевисвітлене, хочемо виокремити такі основні прикметні риси фінансової безпеки держави (див. табл. 1).

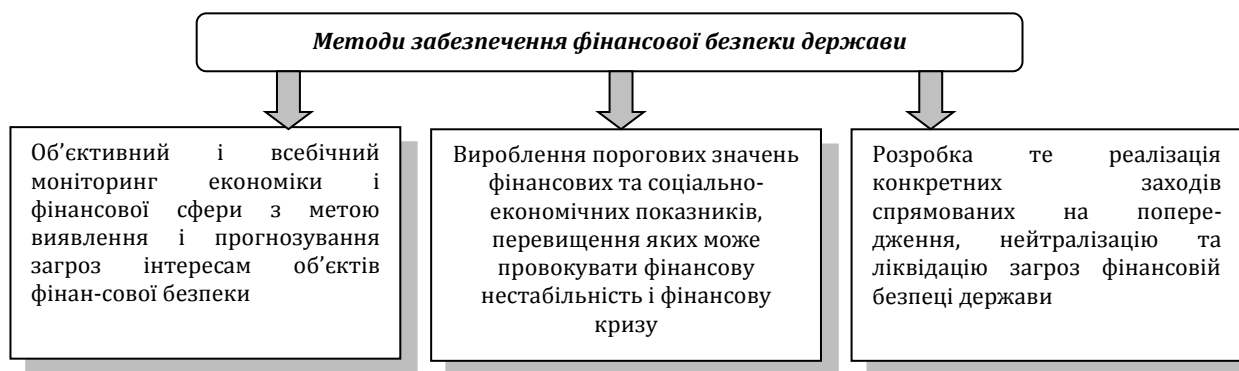
Таблиця 1. Прикметні риси фінансової безпеки держави*

Характерні риси	Зміст
Захищеність національних інтересів у фінансовій сфері	Характеризує стан захищеності ключових інтересів держави, регіонів, громадян та підприємницьких структур у сфері національних та міжнародних фінансів від впливу широкого кола ендогенних та екзогенних негативних чинників.
Стабільність та ефективність фінансової системи	Передбачає її стійкість до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів та здатність забезпечити досягнення стратегічних й тактичних цілей розвитку держави.
Фінансова незалежність та конкурентоспроможність	Здатність країни реалізовувати власну фінансову політику, повноцінно виконувати завдання і функції в сучасних умовах посилення фінансової глобалізації й зіткнення національних інтересів та визначати механізм і шляхи функціонування національної фінансової системи.
Здатність до розширеного відтворення	Забезпечення достатності фінансових ресурсів, які знаходяться у розпорядженні домашніх господарств, підприємців, підприємств, організацій, установ, галузей, секторів економіки, регіонів і держави і які необхідні для виконання покладених функцій та задоволення потреб, а також досягнення їх ліквідності та збалансованості, що є першочерговою умовою забезпечення розширеного відтворення.
Сукупність заходів впливу на розвиток фінансової системи	Сукупність суспільно-економічних відносин, що виникають з приводу забезпечення оптимального стану фінансової системи держави.

*Систематизовано автором

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють підсистеми (бюджетна, податкова, боргова, фінансова безпека банківської системи, валютна, грошово-кредитна, інвестиційна, фінансова безпека страхового та фондового ринку), кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку.

Зважаючи на те, що фінансова безпека не є статичною, то механізм її забезпечення становить сукупність організаційних та інституційно-правових заходів впливу спрямованих на своєчасне виявлення, попередження та ліквідацію загроз стабільності і стійкості фінансової системи, містить три елементи (див. рис. 1.).

Рис. 1. Методи забезпечення фінансової безпеки держави

На фінансову безпеку держави впливає дія численних ендогенних та екзогенних умов і факторів, тому забезпечення її дієвої системи, перш за все, вимагає систематизації та класифікації явищ та подій, настання яких прямо чи опосередковано становить загрозу інтересам суб'єктів фінансових відносин, унеможливаючи їх реалізацію, чи елемента фінансово-кредитної сфери, виокремлення позитивних та негативних тенденцій, які ними зумовлені, що має важливе значення для розробки рекомендацій та прийняття рішень.

На сьогодні не існує єдиної точки зору серед науковців-економістів щодо класифікації загроз

фінансовій безпеці держави. Проте найбільш поширеною у вітчизняній та зарубіжній практиці є їх класифікація за джерелом виникнення (на зовнішні та внутрішні) та ступенем небезпеки (на наявні, ті що формуються, потенційні та очікувані).

Так серед внутрішніх факторів, що становлять найбільшу загрозу фінансовій безпеці держави, варто виділити перманентний бюджетний дефіцит, низьку ефективність бюджетної та податкової політик, високі темпи інфляції, надмірний рівень внутрішньої заборгованості, курсову нестабільність, низький рівень розвитку фінансового ринку, інвестиційної та інноваційної активності, недостатність золотовалютних

резервів, слабкість грошово-кредитної системи, нестабільність банківської системи, тінізацію економіки тощо.

Головний зовнішній виклик фінансовій безпеці пов'язаний з тим, що об'єктивний процес інтеграції країни у світове співтовариство може супроводжуватися неконтрольованим зростанням зовнішньої заборгованості, обмеженням присутності держави на зарубіжних фінансових ринках, вивезенням за кордон валютних запасів, гальмуванням розвитку власної фінансової інфраструктури, послабленням фінансової самостійності у вирішенні найбільш важливих питань соціально-економічного розвитку країни, а також позицій вітчизняних підприємств, організацій і установ [1, с. 27].

Розбалансування державних фінансів виступає одним із ключових факторів, що порушує стабільність та стійкість фінансової системи. Дефіцит бюджету, який виникає внаслідок розриву між законодавчо встановленими державними зобов'язаннями і обсягом наявних фінансових ресурсів спричиняє загрозу усім елементам фінансової безпеки держави та викликає негативні тенденції в динаміці державних боргових зобов'язань, недофінансування видатків й зниження рівня життя населення. Тому, згідно з вимогами фінансової безпеки, до найважливіших критеріїв формування та виконання бюджетів слід зарахувати: забезпечення цілісності і єдності бюджетної системи, реальність цілей бюджетної політики та її відповідність національним інтересам, розширення можливостей держави здійснювати зовнішню і внутрішню політику на основі забезпечення достатніми фінансовими ресурсами [9].

Вкрай негативно позначається на забезпеченні фінансової безпеки і нагромадження державної заборгованості, яка виступає джерелом наповнення дохідної частини бюджету з метою покриття його дефіциту та надає можливість зміцнити фінансовий стан країни і уникнути розкручування інфляції. Проте, незважаючи на низку переваг, державний борг як джерело додаткових фінансових ресурсів за умов спрямування запозичень на задоволення поточних витрат зумовлює перманентний бюджетний дефіцит та його зростання, що надалі призводить до зниження видатків у зв'язку з необхідністю обслуговування й погашення боргових зобов'язань, зниження рівня життя населення, зниження рівня довіри до уряду з боку інвесторів і зростання відсоткових ставок, втрати фінансової незалежності та банкрутства країни як позичальника.

З точки зору забезпечення фінансової безпеки, викликає занепокоєння і тенденція до постійного зростання зовнішньої заборгованості та залежності держави від іноземного кредитування. З одного боку, раціональне використання зовнішніх джерел фінансування сприяє зміцненню фінансової стабільності держави, а з іншого, створює загрозу втрати власної фінансової незалежності та банкрутства. Водночас, у разі використання запозичень, слід дотримуватися принципів, порушення яких суттєво впливає на фінансову безпеку держави. Розміщення короткотермінових боргових зобов'язань породжує нестабільність і постійне напруження у фінансуванні витрат бюджету, тому перевага має надаватися довготерміновим запозиченням. Такі запозичення можливі за наявності довіри до уряду і держави загалом [11].

Не менш вагомою загрозою фінансовій безпеці країни є втручання у національну фінансову сферу міжнародних фінансових організацій. Ця загроза впливає із попередньої. Значна залежність держави від іноземних кредиторів і нагромаджений зовнішній борг підвищують ризик у фінансовій сфері і для економіки країни, особливо у ракурсі нав'язування економічних програм і меморандумів, розроблених цими організаціями.

Одним із головних внутрішніх викликів фінансовій безпеці виступає рівень інфляції, яка є наслідком порушення рівноваги економічної системи, спаду виробництва і скорочення товарного забезпечення грошової маси.

Важливим індикатором фінансової безпеки країни виступає курс національної грошової одиниці та ступінь її конвертованості. Так валютний курс, здійснюючи вплив на торговельний і платіжний баланс, рівень зовнішньої заборгованості та темпи інфляції, створює загрозу економічній безпеці, зокрема її фінансовій складовій. Це вимагає удосконалення валютного законодавства у сенсі чіткості й адекватності проведення валютно-курсової політики, яка в змозі збалансувати реальний попит на іноземну валюту з її пропозицією, урівноважити торговий баланс і рахунок, який відображає операції з капіталом, сприяти зростанню конкурентоспроможності українських товарів та нагромадженню валютних резервів.

До чинників, що впливають на фінансову безпеку країни, слід зарахувати і сальдо платіжного балансу. Тривалий спад виробництва, неконкурентоспроможність національних товарів, недостатні енергетичні ресурси, нераціональна структура та неналежне стимулювання експорту виступають тими факторами, які породжують від'ємне сальдо торгового балансу, призводячи до того, що іноземна валюта не надходить у країну, а навпаки, вилучається, фактично фінансуючи економіку країн – експортерів, що є істотною фінансовою небезпекою.

Вплив загроз на соціально-економічний розвиток визначається системою індикаторів фінансової безпеки держави (див. табл. 2).

Відхилення індикаторів від порогових значень призводить до порушення відтворювальних процесів і негативних тенденцій у фінансовій сфері й вимагає прийняття рішень щодо їх усунення.

Основне завдання держави в контексті забезпечення фінансової безпеки держави – створення економічного, політичного, правового середовища та інституційної інфраструктури, які б стимулювали найбільш життєздатні підприємства, інвестиційні процеси тощо. Цей процес має супроводжуватися реалізацією низки заходів, у розробці яких критеріями для підтримання фінансової безпеки на макrorівні є її складові, а основними стабілізаційними напрямками можуть бути: зниження дефіциту державного бюджету; ліквідація нецільового використання бюджетних коштів та заборгованості із соціальних виплат; здійснення бюджетної реформи; удосконалення податкової системи; детінізація економіки; зниження інфляції; створення достатнього золотовалютного запасу держави; вдосконалення національної банківської системи; реалізація виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень; забезпечення позитивної динаміки платіжного балансу тощо [4].

Таблиця 2. Індикатори стану фінансової безпеки України [8]

№ п/п	Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення
1	2	3
1. Бюджетна безпека		
1.1	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду), %	не більше 30
1.2	Відношення дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, %	не більше 3
1.3	Покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень, %	не більше 30
1.4	Відношення дефіциту, профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %	не більше 5
1.5	Обсяг трансфертів з державного бюджету, % до ВВП	не більше 15
1.6	Амплітуда коливань бюджетних видатків на одну особу між регіонами України, %	не більше 30
2. Безпека грошового ринку та інфляційних процесів		
2.1	Відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП (рівень монетизації), %	не більше 50
2.2	Відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу), кількість обертів	не більше 2
2.3	Обсяг готівки, % до ВВП	не більше 4
2.4	Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	не більше 107
2.5	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих банківськими установами, %	не менше 30
3. Валютна безпека		
3.1	Темп зміни індексу офіційного курсу гривні до долара США до показників попереднього періоду, %	не більше 6
3.2	Відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів (рівень доларизації), %	не більше 25
3.3	Валові міжнародні резерви України, місяці імпорту	не менше 3
4. Боргова безпека		
4.1	Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %	не більше 55
4.2	Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	не більше 25
4.3	Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, доларів США	не більше 200
4.4	Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 70
4.5	Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 12
4.6	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету, %	не більше 20
4.7	Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	не більше 30
4.8	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів державного бюджету, %	не більше 25
5. Безпека страхового ринку		
5.1	Показник проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	8-12
5.2	Показник щільності страхування (страхові премії на одну особу), доларів США	не менше 140
5.3	Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	не менше 30
5.4	Рівень страхових виплат, %	не менше 30
5.5	Частка премій, що належать перестраховикам нерезидентам, %	не більше 25
6. Безпека фондового ринку		
6.1	Відношення обсягу номінальної капіталізації ринку акцій до ВВП, %	60-90
6.2	Доходність облігацій внутрішньої державної позики, %	3-4
6.3	Частка покриття державними цінними паперами внутрішнього державного боргу, %	не більше 30
7. Банківська безпека		
7.1	Частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, %	не більше 30
7.2	Обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВВП	не менше 30

Антикризові програми на рівні держави мають індикаторів фінансової безпеки [2]. орієнтуватися на досягнення прийнятних значень

Рис. 2. Алгоритм діагностики та регулювання стану фінансової безпеки

При цьому загальний алгоритм діагностики та регулювання фінансової безпеки повинен містити такі кроки (див. рис. 2).

Враховуючи вище висвітлене, ми прийшли до висновку, що під фінансовою безпекою держави слід розуміти надійно захищену фінансову систему країни від внутрішніх та зовнішніх загроз, що перешкоджають ефективному використанню її фінансових ресурсів в інтересах окремої людини і суспільства. При цьому, забезпечення фінансової безпеки держави повинно базуватись на механізмі, що становить систему комплексних, широкомасштабних державно-політичних рішень і вироблених напрямків діяльності з використанням якісних фінансових інструментів щодо забезпечення стабільності та ефективності фінансової системи, захисту ключових інтересів держави (регіонів, громадян, підприємницьких структур, установ, організацій) у сфері національних та міжнародних фінансів, спроможності країни реалізовувати власну

фінансову політику та нарощувати фінансовий потенціал, повноцінно виконувати завдання і функції в сучасних умовах посилення фінансової глобалізації й зіткнення національних інтересів та визначати механізм і шляхи функціонування національної фінансової системи.

Суттєве посилення фінансової безпеки, першочергове зміцнення фінансового потенціалу реального сектору економіки, суб'єктів господарювання, домашніх господарств, забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, надійної внутрішньої захищеності національної валюти та стабільності валютного курсу, інтересів вкладників, фінансового ринку, здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень держави, максимальне поліпшення інвестиційного клімату – виступають ключовим завданням забезпечення фінансової безпеки будь-якої держави.

Список літератури

1. Барановський О. І. *Фінансова безпека : [монографія] / Олександр Іванович Барановський*. - К. : Фенікс, 1999. - 338 с.
2. *Економічна безпека : [навч. посіб.] / за ред. З. С. Варналія*. - К. : Знання, 2009. - 647 с.
3. Єрмошенко М. М. *Фінансова безпека / М. М. Єрмошенко // Віче*. - 1998. - №11. - С. 61 - 73.
4. Калантай А. М. *Роль і місце фінансової безпеки в контексті національних інтересів / А. М. Калантай // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. - 2012. - №1. - С. 143 - 153.
5. Калач Г. *Фінансова безпека держави в умовах глобалізації / Г. Калач // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України*. - 2004. - Вип. 4(26). - С. 115 - 120.
6. Конституція України, Закон №254 к/96 - ВР від 28.06.1996 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
7. Кравчук Н. Я. *Фінансова безпека держави: реальність і доцільність в умовах глобалізації / Н. Я. Кравчук // Вісник Тернопільського академії народного господарства*. - 2000. - Вип. 9. - С. 121 - 126.

-
8. *Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджено наказом Міністерства економіки України від 2 березня 2007 року №60 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.*
  9. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / Валерій Іванович Мунтіян. - К. : КВІЦ, 1999. – 463 с.
  10. Наконечна Н. В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України / Н. В. Наконечна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21. 9. – С. 295 – 300.
  11. Розмаїта Т. А. Здобути авторитет надійного фінансового партнера або дещо про стан зовнішньої державної заборгованості України / Т. А. Розмаїта, О. І. Мельникова // Вісник Національного банку України. – 1995. - №4. – С. 29.
  12. Соловійов В. І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави / В. І. Соловійов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. - №3(15). – С. 149 – 152.
  13. Чорнодід І. С. Економічна безпека як категорія економічної теорії / І. С. Чорнодід // Актуальні проблеми економіки. – 2003. - №11(29). – С. 13 – 20.
  14. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К., 1997. – 143 с.

РЕЗЮМЕ

Мельх Оксана

Финансовая безопасность государства: сущность, критерии оценки и превентивные меры укрепления

В статье исследована роль финансовой составляющей в системе экономической безопасности государства. Рассмотрены научные подходы к определению сущности финансовой безопасности. Проанализированы основные факторы, представляющие угрозу стабильности и устойчивости финансовой системы. Приведены показатели оценки уровня финансовой безопасности страны и охарактеризирована система ее обеспечения, а также ее составляющие.

RESUME

Melykh Oksana

The financial security of the state: essence, evaluation criteria and preventive measures of strengthening

This article examines the role of the financial component in the economic security of the state. The scientific approaches to the definition of the essence «financial security» are considered. There has been carried out the analysis of the main factors that threaten the stability and sustainability of the financial system. The indexes of evaluation of financial security of the country are shown. The system of ensuring of financial security of the state and its constituents are characterized.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2013 р.